

- Osojca G. 2005. Zmiany awifauny lęgowej Rezerwatu Biosfery „Jeziro Łuknajno” w latach 1982–2002. *Not. Orn.* 46: 77–88.
- Polak M. 2008. Ekologia bąka *Botaurus stellaris* na stawach rybnych Lubelszczyzny w okresie lęgowym. Rozprawa doktorska, Zakład Ochrony Przyrody UMCS, Lublin.
- Polski Atlas Ornitologiczny – Instrukcja. 1986. Stacja Ornitologiczna IE PAN, Gdańsk.
- Ranoszek E. 1983. Weryfikacja metod oceny liczebności lęgowych ptaków wodnych w warunkach stawów milickich. *Not. Orn.* 24: 177–201.
- Sachanowicz K., Gołowski A., Tabor A. 1999. Awifauna lęgowa stawów rybnych w Siedlcach w latach 1966–1998. *Kulon* 4: 55–63.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- StatSoft Inc. 2003. *STATISTICA* (data analysis software system), version 6. www.statsoft.com.
- Stawarczyk T., Karuś A. 1992. Sukcesja lęgowych ptaków wodno-błotnych na zbiorniku Turawskim w latach 1977–1991. *Ptaki Śląska* 9: 1–15.
- Szyra D. 2001. Awifauna stawów rybnych Wielikąt koło Lubomi (województwo śląskie). *Ptaki Śląska* 13: 67–85.
- Szyra D., Szyra R. 2003. Ptaki wodno-błotne stawów rybnych w Ligocie w latach 1995–1999. *Ptaki Śląska* 15: 49–61.
- Tomiałojć L. 1980. Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych. *Not. Orn.* 21: 33–54.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wojciechowski Z., Janiszewski T. 2003. Zmiany awifauny lęgowej w pradolinie warszawsko-berlińskiej między Łęczycą a Łowiczem w latach 1970–2001. *Not. Orn.* 44: 249–262.
- Zieliński J. 2008. Awifauna stawów rybnych Ostrówek w dolinie Noteci w latach 1994–1995. *Kulon* 13: 15–31.

Artur Gołowski

Katedra Zoologii, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
Prusa 12, 08-110 Siedlce
artgo1@uph.edu.pl

Drugie i trzecie stwierdzenie markaczki amerykańskiej *Melanitta americana* w Polsce

W dniu 11.10.2008 w czasie prowadzenia obserwacji na morzu koło Jastrzębiej Góry (pow. pucki, woj. pomorskie) zaobserwowano dorosłego samca markaczki amerykańskiej *Melanitta americana* (obs. MS, K. Goworek, T. Górny). Ptaka obserwowano przy użyciu lunet 20–60x przez około 4 godziny z minimalnej odległości 600–800 metrów, przy dobrych warunkach pogodowych i bardzo dobrym oświetleniu i widoczności. Tego dnia ptaka widziało w sumie około 10 osób. Obserwowany osobnik przebywał samotnie pomimo obecności w pobliżu stad innych kaczek morskich. Podczas obserwacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz szczegółowy opis zaobserwowanych cech. W kolejnym dniu mimo poszukiwań ptaka nie stwierdzono. Wpływ na to mogły mieć znacznie gorsze warunki atmosferyczne (wysoka fala, silny wiatr).

Kolejnej obserwacji markaczki amerykańskiej dokonano w dniu 19.10.2009 na morzu koło Międzywodzia (pow. kamieński, woj. zachodniopomorskie) podczas liczenia ptaków wodno-błotnych na odcinku wybrzeża pomiędzy Wisetką, a Dziwnowem (obs. ZK). Ptaka obserwowano przez lunetę 20–60x80 z minimalnej odległości około 100 metrów, przy słonecznej pogodzie i niewielkim falowaniu morza, wykonano również dokumentację foto-

graficzną. Podczas obserwacji ptak przebywał samotnie, w odległości 150–200 metrów od również samotnego samca markaczki *M. nigra*. Obserwowany samiec markaczki amerykańskiej nurkował i stopniowo oddalał się od brzegu. Pomimo dużej rangi stwierdzenia nikt nie poszukiwał ptaka w okolicach miejsca obserwacji przez ponad miesiąc i dopiero 21.11.2009 podczas kolejnego liczenia na odcinku Wiselka-Dziwnów osobnika tego odkryto ponownie około 1,5 km na zachód od miejsca pierwszego stwierdzenia na wysokości osady Świętousć (obs. B. Kasperkowicz). Od tego momentu markaczkę amerykańską widywano w tym rejonie regularnie aż do 13.12.2009 (obs. M. Sołowiej i inni, fot. 1), a w sumie zaobserwowało tego osobnika ponad 20 obserwatorów. Markaczka amerykańska przebywała na fragmencie wybrzeża bez jakichkolwiek budowli hydrotechnicznych, z plażą odgraniczoną od brzegu wydumą bądź klifem. Ptaka najczęściej obserwowano samotnie lub w towarzystwie szlacharów *Mergus serrator*. Pomimo obecności w pobliżu niewielkich stad europejskich markaczek ptak w ich towarzystwie przebywał rzadko.

W obu opisanych powyżej przypadkach oznaczenie gatunku opierało się na kształcie i ubarwieniu dzioba, które to cechy są jedynymi diagnostycznymi dla markaczki amerykańskiej (Sibley 2000, Kear 2005, Dunn & Alderfer 2006, Svensson et al. 2009). Na górnej szczęce występowała intensywnie żółto-pomarańczowa wypukła narośl sięgająca aż do nasady dzioba i kontrastująca z czarnymi brzegami i końcówką dzioba, co znacząco odbiegało kształtem i ubarwieniem od dziobów europejskich markaczek. Podczas obserwacji ptaka w Jastrzębiej Górze obserwatorzy odnieśli wrażenie, że „nadęta” część górnej szczęki nie jest aż tak wypukła jak ukazują to niektóre przewodniki. Upierzenie obu obserwowanych markaczek amerykańskich nieco się różniło. Ptak z Jastrzębiej Góry był generalnie ubarwiony

Fot. 1. Samiec markaczki amerykańskiej *Melanitta americana* w towarzystwie markaczek *M. nigra*, Świętousć, grudzień 2009 (fot. J. Ratajczak) – *The male Black Scoter with Common Scoters, Świętousć, December 2009*

czarniawo, jednak odcień piór na części barkówek oraz pokrywy naskrzydłowe były wyraźnie brązowe w odcieniach i znacząco różne od czarno ubarwionej szyi, głowy i boków. Osobnik z wybrzeża zachodniego był jednolicie czarny, jedynie brzuch ptaka miał brązowy odcień z jaśniejszymi plamami, które stopniowo zanikały podczas jego niemal dwumiesięcznego pobytu. Sylwetką oraz wielkością oba ptaki nie różniły się od markaczek.

Powyższe obserwacje uzyskały akceptację Komisji Faunistycznej jako drugie i trzecie stwierdzenie markaczki amerykańskiej w Polsce. Pierwszego stwierdzenia tego gatunku w Polsce dokonano 08.02.1995 we Władysławowie, gdzie sfotografowano samca (Wilniewicz 2000).

Identyfikacja markaczki amerykańskiej możliwa jest przez wszystkim w przypadku dorosłych samców, chociaż oznaczalne są również młodociane samce pod koniec 1. zimy (Sibley 2000, Dunn & Alderfer 2006, Svensson et al. 2009). Odróżnianie samic markaczki

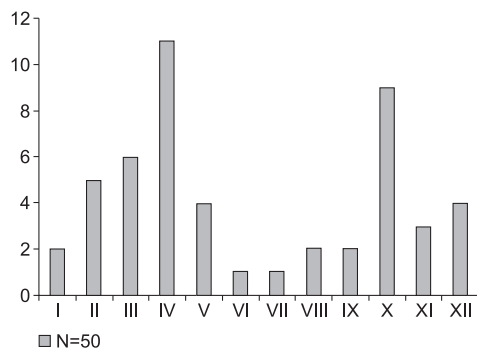

Rys. 1. Rozkład stwierdzeń markaczki amerykańskiej *Melanitta americana* w Europie
Fig. 1. Distribution of the Black Scoter records in Europe

amerykańskiej od markaczki europejskiej w warunkach terenowych jest w wielu przypadkach praktycznie niemożliwe, co potwierdza zupełny brak tego typu stwierdzeń z naszego kontynentu (patrz poniżej). Wg Svenssona et al. (2009) niektóre dorosłe samice mogą mieć matowożółte plamy na ciemnym dziobie niespotykane u samic europejskiego gatunku. Do niedawna markaczka amerykańska traktowana była jako podgatunek markaczki (del Hoyo et al. 1992, Svensson et al. 1999) jednak wydzielono ją w odrębny gatunek na podstawie różnic morfologicznych, podpartych rozdzieleniem syberyjskich łęgówisk obu form i różnicami w wokalizacji godowej samców (Sangster et al. 1999, Wilniewicz 2000, Sangster 2009, Svensson et al. 2009).

Areal łęgowy markaczki amerykańskiej obejmuje zachodnią Alaskę i północno-wschodnią Kanadę (głównie prowincja Quebec oraz Nowa Funlandia i Labrador, a w mniejszym stopniu terytorium Nunavut) oraz wschodnią Syberię, na wschód od doliny rzeki Leny aż po Płw. Kamczatka i północną część Wysp Kurylskich (Del Hoyo et al. 1992, Sibley 2000, Sibley 2003, Kear 2005). Zimowiska populacji północnoamerykańskiej znajdują się na wybrzeżach Pacyfiku oraz Atlantyku, a ptaki z populacji wschodniosyberyjskiej zimują na wybrzeżach wschodniej Azji (Sibley 2000, Kear 2005).

Do końca 2009 roku w Europie odnotowano 50 stwierdzeń markaczki amerykańskiej. Wszystkie obserwacje dotyczyły samców, w tym zaledwie trzykrotnie widziano ptaki drugoroczne: w lutym-marcu 2002 na wybrzeżu Hiszpanii oraz w czerwcu 1994 i kwietniu 1995 na wybrzeżu Francji. Stwierdzenia koncentrują się w rejonie Zatoki Biskajskiej, Morza Irlandzkiego, Morza Północnego, Cieśnin Duńskich oraz Bałtyku (rys. 1). Najwięcej zaakceptowanych przez rodzime komisje rzadkości stwierdzeń pochodzi ze Szwecji (11), Francji (9), Wielkiej Brytanii (8), Danii (6) oraz Estonii (4). Trzykrotnie gatunek ten odnotowano w Hiszpanii, Holandii oraz Polsce, dwukrotnie w Finlandii i raz w Niemczech (A. Audevard, P.H. Barthel, D. Groenendijk, M. Hellström, N. Hudson, E. de Juana, T. Nyegaard, M. Ots, V. Rauste, S. Reeber – in litt.). Dość zaskakujący jest natomiast brak stwierdzeń z wybrzeży Irlandii, Islandii oraz Norwegii (K. Fahy, Y. Kolbeinsson, T.A. Olsen – in litt.). Część obserwowanych w Europie markaczek amerykańskich powraca w kolejnych latach w te same miejsca lub ich bezpośrednie okolice. W Wielkiej Brytanii na 8 osobników 3 ptaki obserwowano ponownie przez kolejne 3–9 lat (N. Hudson, BBRC – in litt.). Powracające w kolejnych latach ptaki odnotowano również w Danii oraz Francji (T. Nyegaard, S. Reeber – in litt.). Niemal połowa europejskich stwierdzeń markaczki amerykańskiej pochodzi z Bałtyku i rejonu Cieśnin Duńskich, co może sugerować, że obserwacje te dotyczą kilku przemieszczających się osobników. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że w roku 2009 podczas monitoringu ptaków na przylądku Põõsaspea w Estonii, prowadzonego od 1 lipca do 9 listopada, na 790 000 markaczek przemieszczających się na zachodnioeuropejskie pierzowiska stwierdzono 4 samce markaczki amerykańskiej. Obserwacji tych dokonano w dniach 22.07, 02.08, 03.08 i 21.09.2009 i zostały one zaakceptowane przez estońską komisję rzadkości jako pierwsze stwierdzenia dla kraju (http://www.eoy.ee/poosaspea/home; M. Ots – in litt.). Rozkład przestrzenny stwier-

Rys. 2. Fenologia pojawów markaczki amerykańskiej w Europie

Fig. 2. Phenology of the Black Scoter records in Europe

dzeń markaczki amerykańskiej, a także wspomniane obserwacje z Estonii mogą wskazywać, że do Europy trafiają zarówno ptaki z populacji wschodniosyberyjskiej, jak i północnoamerykańskiej. Fenologia pojawów markaczki amerykańskiej (przy uwzględnieniu wyłącznie daty pierwszego stwierdzenia u ptaków przebywających dłużej i z pominięciem powrotów w kolejnych latach) wskazuje na dwa wyraźne szczyty: wiosenny w kwietniu (11 stwierdzeń) oraz jesienny w październiku (9 stwierdzeń, rys. 2).

Dziękujemy wszystkim, którzy pomogli nam w uzyskaniu informacji o występowaniu markaczki amerykańskiej w poszczególnych krajach Europy. Byli to: A. Audevard, P. H. Barthel, O.K. Bjørnstad, K. Fahy, D. Groenendijk, M. Hellström, N. Hudson, J. Jara, M. Jaunzemis, E. de Juana, Y. Kolbeinsson, T. Nyegaard, T.A. Olsen, M. Ots, V. Rauste, S. Reeber, M. Vandegehuchte. Podziękowania kierujemy również do W. Lenkiewicza za udostępnienie dwóch pozycji literatury oraz do J. Ratajczaka za użyczenie zdjęcia do niniejszej publikacji.

Summary: The second and third record of the Black Scoter *Melanitta americana* in Poland. In 2008–2009 Black Scoter was recorded twice on the Polish Baltic coast. The first bird was spotted on 11 October 2008 near Jastrzębia Góra (the eastern part of Polish Baltic coast). The second individual stayed between 19 October and 13 December near Międzywodzie and Świątouście (the western part of the coast). Both birds were males, and their photos were taken. These observations were accepted by the Avifaunistic Commission as second and third records of the species in Poland. The first observation was made on 8 February 1995 in Władysławowo, located only a few km away from the second record. Apart from details of both observations, distribution and record phenology of the species in Europe are presented.

Literatura

- del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J. (eds). 1992. Handbook of the Birds of the World. 1. Lynx Edicions, Barcelona.
- Dunn J.L., Aldelfer J. 2006. National Geographic Field Guide to the Birds of North America, Fifth Edition. National Geographic Society, Washington.
- Kear J. (eds). 2005. Ducks, Geese and Swans. Bird Families of the World XVI. Oxford University Press, Oxford and New York.
- Komisja Faunistyczna 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Not. Orn. 50: 111–142.
- Sangster G., Hazevoet C.J., van den Berg A.B., Roselaar C.S., Sluys R. 1999. Dutch avifaunal list: species concepts, taxonomic instability, and taxonomic changes in 1977–1998. Ardea 87: 139–165.
- Sangster G. 2009. Acoustic Differences between the Scoters *Melanitta nigra nigra* and *M. n. americana*. Wilson J. Orn. 121: 696–702.
- Sibley D.A. 2000. National Audubon Society, The Sibley Guide to Birds. Alfred A. Knopf, New York.
- Sibley D.A. 2003. The Sibley Field Guide to Birds of Eastern North America. Alfred A. Knopf, New York.
- Svensson L., Grant P.J., Mullarney K., Zetterström D. 1999. Collins Bird Guide. HarperCollins, London.
- Svensson L., Mullarney K., Zetterström D. 2009. Collins Bird Guide. Second Edition. HarperCollins, London.
- Wilniewczyc P. 2000. Pierwsze stwierdzenie „markaczki amerykańskiej” *Melanitta nigra americana* w Polsce. Not. Orn. 41: 171–172.

Zbigniew Kajzer

Wiosny Ludów 3/35, 71-471 Szczecin
atricilla@interia.pl

Michał Skakuj

Katedra Ekologii i Zoologii Kregowców, UG
Legionów 9, 80-441 Gdańsk